

Araştırma Makalesi

İstanbul'da bir aile hekimine kayıtlı erkeklerin gebelikten korunma durumu ve gereksinimlerinin araştırılması

Mehmet Kaya ^a, Nuray Özgülner ^b

^a Uzm. Dr. Bismil İlçe Sağlık Müdürlüğü, Diyarbakır, Türkiye

^b Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı AD., Çapa, İstanbul, Türkiye

Geliş tarihi: 12.12.2018, Kabul tarihi:18.02.2020

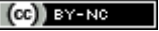
Özet

Amaç: Geleneksel olarak üreme sağlığı programları ve araştırmaları çoğunlukla kadınlar üzerine yoğunlaşmaktadır. Oysa üreme süreci ve sağlığı için kadın ve erkek birlikte roller üstlenir, sorumluluk taşırlar. Bu araştırmada; erkeklerin, gebelikten korunma yöntemleri konusunda bilgi düzeyleri, tutum ve davranışları hakkında bilgi toplamak ve bu konudaki gereksinimlerini belirlemek amaçlanmıştır. **Gereç ve Yöntem:** Bu kesitsel araştırma İstanbul'da bir Aile Sağlığı Merkezindeki bir aile hekimine kayıtlı 18-65 yaş arasındaki erkek nüfustan basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen 264 kişi ile yürütülmüştür. Belirlenen 264 kişilik örneklem büyüklüğü arasından, 171 bireye ulaşılmıştır. Örnekleme ulaşma oranı %64,7'dir. Veriler yüz yüze görüşme tekniği ile gebelikten korunma yöntemlerini irdeleyen anket formuyla toplanmıştır. Verilerin analizinde, sürekli değişkenler için Mann-Whitney U testi, kategorik değişkenler için Ki-Kare ve Fisher Exact testi kullanılmıştır. Çok değişkenli analizler için Lojistik Regresyon Analizi yapılmıştır. **Bulgular:** Erkeklerin halen en sık kullandığı yöntem %35.7 ile kondomdur ve onu %19.3 ile geri çekme yöntemi takip etmektedir. Vazektomi uygulaması yapılmış erkek yoktur. Kondom kullanımını etkileyen faktörleri saptamak için yapılan çok değişkenli analizler sonucunda kondom kullanımının yaş ve eğitimle ilişkili olduğu belirlenmiştir. Erkeklerin üreme sağlığı konularında en sık başvurdukları bilgi kaynakları %75.4 ile internet ve %56.1 ile sağlık personelidir. **Sonuç:** Üreme sağlığı hizmetlerinin genişletilerek verimliliğinin artırılması için bu hizmetlerin hedef kitlesi kapsamına erkeklerin de dahil edilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erkek, gebelikten korunma yöntemi, kondom, üreme sağlığı

Sorumlu Yazar: Mehmet Kaya, Bismil İlçe Sağlık Müdürlüğü Fatih Mahallesi 503. Sokak Bismil, Diyarbakır, Türkiye, Tel: 0412 415 49 99, E-mail: mehmetkaya6334@gmail.com

Copyright holder Turkish Journal of Public Health

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License. This is an open Access article which can be used if cited properly.

Study of the contraception status and needs of the male patients who are registered to a family physician in İstanbul

Abstract

Objective: Research and programs in the field of reproductive health have been traditionally focused on women. In the process associated with reproductive health, both men and women play roles. This study was aimed to collect information about the knowledge levels, attitudes and behaviors of men about pregnancy prevention methods and to develop solution proposals by identifying the relevant needs. **Material and Method:** This cross-sectional study was conducted on 264 people selected by a simple random sampling method on the male population between 18-65 years registered with a primary care physician in a Family Health Center in İstanbul. The data was collected using face-to-face interviews with a questionnaire covering pregnancy prevention methods. In the analysis, Mann-Whitney U was used for continuous data, Chi-square and Fisher Exact test were used for categorical data. Logistic Regression Analysis was performed for multivariate analyses. **Results:** The method most commonly used by males is currently condoms with 35.7% and it is followed by coitus interruptus with 19.3%. Men do not use vasectomy at all. As a result of the multivariate analyses to identify the factors affecting the use of condoms, it is determined that the use of condoms is affected by age and education. The most frequent sources of information for males on reproductive health were internet with 75.4% and health personnel with 56.1%. **Conclusion:** Reproductive health services need to be expanded to increase their efficiency, and men need to be included in the target group of these services.

Keywords: Male, contraceptives, condom, reproductive health

Giriş

Üreme sağlığı, hem kadınların hem de erkeklerin cinselliğine ve üremelerine ilişkin iyilik hallerine bütünsel yaklaşımla katkı yapmayı hedeflemektedir. Üreme sağlığı/cinsel sağlık ile ilgili süreçlerde kadın ve erkek birlikte rol almalarına rağmen üreme sağlığı programları ve araştırmaları genellikle kadınlarla ilgili olmakta, gebelik süreci üzerine yoğunlaşmaktadır. Üstelik bu konuda yürütülen çalışmalar üreme sağlığında bilgilendirme, danışmanlık ve hizmet sunumunun tüm adolesanlar ve erişkin erkekler için de ulaşılabilir olmasını sağlayacak yenilikçi programlara ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.^{1,2,3}

Kadınların gebelikten korunma yöntemlerini kullanmasını; kadının ve eşinin eğitim durumu, sahip olunan çocuk sayısı, ideal aile büyüklüğü, ideal doğum aralığı, erkeklerin gebelikten korunma yöntemlerine bakış açısı gibi birçok faktör

etkilemektedir.^{4,5,6} Bu araştırmaların bulgularında erkeklerin, gebelikten korunma yöntemlerinin kullanımına karar verme sürecinden başlayarak yöntemin seçimi, kullanımı ve izlemi aşamalarında kadınlarla birlikte hareket etmesinin gereği vurgulanmaktadır.^{4,5,6} Gelişmekte olan ülkelerde yapılan araştırmalarda erkeklerin büyük bölümü gebelikten korunma yöntemi kullanma sorumluluğunun çiftlerin paylaşımında olduğunu kabul etmekte, ancak gebelikten korunma yöntemlerini kadınların kullanması gerektiğine inanmaktadırlar.⁷ Erkeklerin gebelikten korunma yöntemleri konusunda olumlu yaklaşım içinde ve sorumluluk alarak kadının yanında yer alması, kadınların gebelikten korunma yöntemleri ile ilgili hizmetlere ulaşabilmelerini ve kullanabilmelerini kolaylaştıran, bunun sonucunda hizmetlerde kullanılabilirliği ve devamlılığı artıran faktörlerin başında gelmektedir.^{3,4,8}

Ülkemizde erkeklerin üreme sağlığı ile ilgili görüş ve davranışlarını irdeleyen az sayıda araştırma bulunmaktadır. Altay ve ark. yaptıkları çalışmada evli erkeklerin %91.9'unun gebeliği önleyici yöntemlerden herhangi birini kullandığı ve kullanılan yöntemlerde ise ilk sırada kondom (%40.3) ikinci sırada geri çekme yöntemi (%33.2) olduğunu belirtmektedir.⁷ Üreme sağlığı hizmetlerinin planlanıp, sunumunu güçlendirmek için Türkiye'deki tüm toplum katmanlarından erkekler için kapsamlı bilgilere gereksinim vardır.

Bu çalışmada; erkeklerin, gebelikten korunma yöntemleri konusunda bilgi düzeyleri, tutum ve davranışları hakkında bilgi toplamak, yöntem kullanımını etkileyen değişkenleri ve gereksinimlerini belirleyerek çözüm önerileri geliştirmek amaçlanmıştır.

Gereç ve yöntem

Kesitsel tipte olan bu çalışmanın evrenini İstanbul ili Beyoğlu ilçesi 10 No'lu Aile Sağlığı Merkezindeki 34.13.069 birim numaralı aile hekimine kayıtlı 18-65 yaş arasındaki erkekler oluşturmaktadır. Aralık 2015 tarihinde bu aile hekimine kesin kayıtlı 18-65 yaş arasındaki erkek nüfus sayısı 1420 olarak tespit edilmiştir. Bu evrenden %95 güven düzeyi, 5 hata payı ve erkeklerin en sık kullandığı yöntem olan %25 geri çekme kullanım prevalansı⁶ ile örneklem büyüklüğü 240 olarak hesaplanmıştır.

Araştırma, İstanbul Tıp Fakültesi Etik Kurulu'ndan alınan izin (11.12.2015 Tarih ve Karar No:21) ve İstanbul Halk Sağlığı Müdürlüğü ile imzalanan protokol çerçevesinde, 01.01.2016 ile 30.06.2016 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Örneklemin belirlenmesinde olasılıklı örneklem yöntemlerinden basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın evrenindeki kişiler Excel paket programında 1'den 1420'ye kadar listelenip numaralandırılmış, daha sonra 'rastgele sayılar tablosu' kullanılarak örnekleme girecek 240 numara saptanarak ulaşılabilecek kişiler belirlenmiştir. Örneklemin tümüne ulaşılama olasılığı dikkate alınarak örneklemin %10'unu geçmeyecek şekilde 24 kişi daha rastgele sayılar tablosu yardımıyla

örnekleme dahil edilmiştir. Araştırma sonunda örnekleme oluşturan 264 kişiden 171'ine (örneklemin %64.7'si) ulaşılmıştır. Örnekleme seçildiği halde ulaşılama nedenleri: çalışmaya katılmak istememeleri ve görüşme sırasında çalışmaya katılmaktan vazgeçmeleridir.

Veriler görüşme için uygun, mahremiyetin sağlandığı bir ortamda, yazılı onamları alındıktan sonra yüz yüze görüşme tekniğiyle çalıştırıcı tarafından önceden hazırlanan bilgi formu kullanılarak toplanmıştır. Katılımcılar belirlenen tarihler (15 Ocak 2016 - 30 Haziran 2016) arasında, onayladıkları zamanlarda randevu verilerek Aile Sağlığı Merkezine davet edilmiş, gelebilecek olanlara ise, işyerlerine gidilerek veya kişilerin uygun buldukları başka yerler (kafe vb.) seçilerek ulaşılmıştır. Görüşme randevularının düzenlenmesi Aile Sağlığı Merkezindeki hemşire, doktor ve personelin gönüllü yardımları alınarak sağlanmıştır. Randevular doğrudan telefonla aramalar yanı sıra, kişilerin sağlık hizmeti almak için aile sağlığı merkezine başvuruları veya başvuran bir yakınlarına (eş, akraba ve arkadaş gibi) çalışma hakkında bilgi verilerek sağlanmıştır.

Her görüşme kişilerle ortalama 10-20 dakikalık zaman zarfında yapılmıştır. Hazırlanan bilgi formunun birinci bölümünde; yaş, medeni durum, çocuk sayısı, öğrenim durumu ve eşinin öğrenim durumu, meslek, çalışma durumu ve aylık gelir durumları sorgulanmaktadır. İkinci bölümünde; gebelikten korunma yöntemleri ile ilgili bilgi düzeyleri, bu yöntemleri kullanma durumları ve sıklıkları, kondom kullanımı ile ilgili algılarını saptamayı hedefleyen Likert tipi sorular sorulmuştur. Bilgi formu sorularının hazırlanmasında konuya ilişkin literatür ve Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması soru kağıdından yararlanılmıştır.^{6,9,10}

Araştırmada sonuçlar üzerinde etkisi olduğu düşünülen bağımsız değişkenler; yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, çalışma durumu, aylık gelir durumları, sahip olunan çocuk sayısıdır. Çalışmanın bağımlı değişkenleri ise; gebelik önleyici yöntem bilgisi, gebelikten korunma için erkeklerin kullandığı yöntemlerin sıklığıdır.

Verilerin analizi IBM SPSS Statistics 21.0 paket programı kullanılarak bilgisayar ortamında yapılmıştır. Tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra istatistiksel analizlerde sürekli veriler için Mann-Whitney U testi, kategorik veriler için Ki-Kare Analizi kullanılmıştır. Bağımlı değişken olarak halen erkek kondomu kullanımı ile ikili analizlerde istatistiksel olarak önemli bulunan bağımsız değişkenler olan yaş, medeni durum, öğrenim durumu ve çocuk sayısı dahil edilerek Backward Stepwise modeli ile Lojistik Regresyon analizi yapılmıştır. İstatistiksel anlamlılık için %95

güven aralığında, 0.05'in altında bulunan p değerleri anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular

Belirlenen 264 kişilik örneklem büyüklüğü arasından, 171 bireye ulaşılmıştır. Örnekleme ulaşma oranı %64.7'dir. Sadece 18-65 yaş grubunda erkeklerle yapılan bir araştırmadır. Araştırma grubunun yaş ortalaması ve standart sapması 38.18±10.64, ortanca yaş 37, en genci 20, en yaşlısı 64 yaşındadır. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri Tablo1'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı (n=171)

		Sayı	Yüzde
Yaş Grupları	20-34	68	39.7
	35-44	56	32.8
	45+	47	27.5
Medeni Durum	Hiç evlenmemiş	74	43.3
	Evli	86	50.3
	Boşanmış/Eşi ölmüş	11	6.4
Çocuk Sayısı	Hiç çocuğu olmayan	91	53.2
	1	32	18.7
	2	31	18.1
	3 ve üstü	17	10.0
Eğitim Durumu	Okuma-yazma bilmiyor	-	-
	Okuryazar	-	-
	İlkokul mezunu	23	13.5
	Ortaokul mezunu	12	7.0
	Lise mezunu	29	17.0
	Üniversite/yüksekokul mezunu	107	62.5
Çalışma Durumları	Ücretli aylık alan	111	64.9
	Kendi hesabına çalışan	40	23.4
	İşsiz	3	1.8
	Emekli	8	4.7
	Öğrenci	7	4.1
	Diğer*	2	1.2
Aylık Gelir Durumları	Aylık Geliri Yok	12	7.0
	999 TL veya daha az	2	1.2
	1000-1499 TL arası	21	12.3
	1500-2499 TL arası	45	26.3
	2500-3499 TL arası	34	19.9
	3500 TL ve üzeri	57	33.3
Toplam		171	100.0

* İş buldukça çalışanlar vb.

Araştırmaya katılmayı kabul etmeyen kişilerin araştırma sonuçlarına etkisini belirlemek amacıyla bu 93 kişinin sosyo-demografik özelliklerinden sadece yaşları ile ilgili bilgi edinilebilmiştir. Bu kişilerin %35.5'i (n=33) 20-34 yaşları arasında, % 34.4'ü (n=32) 35-44 yaş arasında ve % 30.1'i (n=28) 45 yaş üstünde olup araştırmaya katılmayı kabul edenlerle karşılaştırıldığında iki grubun yaş

dağılımının benzer olduğu belirlenmiştir ($\chi^2=0.484$, $p=0.785$).

Katılımcıların gebelik önleyici yöntem bilgileri ve yaşamlarının herhangi bir döneminde bu yöntemleri kullanıp kullanmadıkları ve halen (araştırma yapıldığı anda) kullandıkları yöntemler ile ilgili bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların gebelikten korunma yöntem bilgisi, herhangi bir zamanda yöntem kullanma durumları ve halen kullandığı yöntemlere göre dağılımı (N=171)

	Yöntem bilgisi (n=171)*		Herhangi bir zamanda kullandı mı? (n=171)*		Halen (Araştırma yapıldığı sırada) kullanma durumu (n=171)*	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
	Evet Biliyor		Evet Kullanmış		Evet Kullanıyor	
Yöntemler	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Kondom	168	98.2	136	79.5	61	35.7
Vazektomi	91	53.2	-	-	-	-
Geri Çekme	163	95.3	128	74.9	33	19.3
Rahim İçi Araç	138	80.7	41	24.0	12	7.0
Hap	166	97.1	74	43.3	9	5.3
Enjeksiyon	73	42.7	9	5.3	1	0.6
İmplant	44	25.7	3	1.8	-	-
Tüp Ligasyonu	120	70.2	5	2.9	4	2.3
Kadın Kondomu	81	47.4	4	2.3	-	-
Diyafram, Köpük, Jel, Fital, Vajinal Halka	54	31.6	5	2.9	-	-
Takvim Yöntemi	122	71.3	64	37.6	3	1.8
Acil Korunma Hapı	113	66.1	37	21.6	1	0.6
Cinsel İlişkiye Girmiyor	168	98.2	18	10.5	-	-
Korunmuyor	170	99.4	114	66.7	63	36.8

*Bu sorulara birden fazla yanıt verilmiştir.

Araştırma grubumuzun en sık bildiği ilk üç yöntem kondom, oral kontraseptif ve geri çekme yöntemidir. En az bildikleri yöntemler; depo enjeksiyon, diyafram ve implanttır.

Katılımcıların hayatlarının herhangi bir döneminde kullandıkları yöntemlerde ilk sıralarda %79,5 ile kondom ve %74,9 ile geri çekme yöntemi gelmektedir. Katılımcıların %66,7'sinin hayatının herhangi bir döneminde kendi veya eşinin gebeliğe karşı korunmadan cinsel ilişkiye girdiği belirlenmiştir (Tablo 2).

Halen (araştırma yapıldığı anda) gebelikten koruyucu yöntem kullananların kullandıkları yöntemlerin dağılımı incelendiğinde erkeklerin en sık kullandığı yöntem %35,7 ile kondom olup bunu %19,3 ile geri çekme yöntemi takip etmektedir. Araştırma grubunda erkek korunma yöntemlerinden vazektomi uygulanmış kimse yoktur. Cinsel eşlerinin %7'si rahim içi araç, %5,3'ü oral kontraseptif ve %2,3'ü kadın tüplerinin bağlanması yöntemleri ile korunmaktadır (Tablo 2).

Araştırma sırasında halen gebelikten koruyucu yöntem kullanan katılımcıların %24,1'i (n=26) kendisinin, %8,3'ü (n=9) cinsel eşinin ve %67,6'sı (n=73) ise cinsel eşi ile beraber bu yöntemi kullanmaya karar verdiklerini belirtmektedirler. Katılımcıların tümüne yöneltilen "Sizce gebelikten korunma kimin sorumluluğunda olmalıdır?" sorusuna; %5,3'ü (n=9) sadece kadının, %4,7'si (n=8) sadece erkeğin, %90,1'i

(n=154) ise hem erkek hem kadının birlikte sorumluluğunda olmalı yanıtını vermiştir.

Cinsellik, cinsel sağlık/üreme sağlığı ve gebelikten korunma yöntemleri ile ilgili konularda başvurdukları bilgi kaynağı olarak; katılımcıların %75,4'ü (n=129) interneti, %56,1'i sağlık personeli (n=96) ve %44,4'ü (n=76) arkadaşlarını ve %38,6'sı (n=66) ise eşlerini belirtmektedirler. Ancak katılımcılar bu konularda en güvenilir buldukları bilgi kaynağı olarak %83,6 (n=143) ile sağlık personeli belirtmektedirler.

Halen (şu anda) gebelikten koruyucu yöntem kullananların bu yöntemi tercih nedenlerine bakıldığında %34,3'ü (n=37) etkin koruma sağladığından, %27,8'i (n=30) kullanımı kolay olduğu için, %13,9'u (n=15) yan etkisi az olduğundan ve %5,6'sı (n=6) erişimini kolay bulduğu için kullandığını belirtmektedir. Katılımcıların %18,4'ü (n=20) diğer başlığı altında cinsel zevk azalmasını diye, dini nedenlerden, eşi ile arasındaki duygusal bağ nedeniyle, eşinin adetleri düzensiz olduğundan ve hastalıklardan korunmak gibi nedenleri sıralamaktadır.

Yöntem kullanım süreleri açısından incelendiğinde kondom ve geri çekme yöntemlerinin 6 yıl ve üzerinde kullanıldığı ve bunu 0-2 yıl aralığında kadınları kullandığı yöntemlerin kullanımının izlediği belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Halen gebelikten korunma yöntemi kullananların yöntemi kullanım süreleri (n=108)

Yöntemin kullanılma süresi (Ay)	Kondom		Geri çekme		Kadınların kullandığı diğer tüm yöntemler		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
0-24	15	24.6	8	24.2	13	43.3	36	29.0
25-48	9	14.7	4	12.1	5	16.7	18	14.5
49-72	7	11.5	4	12.1	3	10.0	14	11.3
73 +	30	49.2	17	51.6	9	30.0	56	45.2
Toplam	61	100.0	33	100.0	30	100.0	124*	100.0
Ortalama± Standart Sapma			86.8±75.8					
En az - En çok			(2-420)					

*Aynı anda birden fazla yöntem kullanan kişi mevcuttur

Katılımcılardan halen kondom ve geri çekme kullananların yaş, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu, çocuk sayısı

ve yöntem kullanım sürelerinin dağılımları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Halen kondom ve geri çekme kullanan erkeklerin sosyo-demografik özelliklere göre incelenmesi

	Halen kondom kullanımı (n=61)		Halen geri çekme kullanımı (n=33)	
	Sayı	Yüzde*	Sayı	Yüzde*
Yaş Grupları				
20-34	31	50.8	10	30.3
35-44	21	34.4	14	42.4
45+	9	14.8	9	27.3
	$\chi^2=11.127$ p=0.004		$\chi^2=1.523$ p=0.467	
Medeni Durum				
Hiç evlenmemiş	34	55.7	10	30.3
Evli	22	36.1	22	66.6
Boşanmış/eşi ölmüş	5	8.2	1	3.1
	$\chi^2=14.430$ p=0.001		$\chi^2=4.491$ p=0.106	
Öğrenim Durumu				
İlkokul mezunu	3	4.9	9	27.3
Ortaokul mezunu	3	4.9	3	9.0
Lise mezunu	6	9.8	5	15.2
Üniversite /yüksekokul mezunu	49	80.4	16	48.5
	$\chi^2=26.896$ p<0.001		$\chi^2=4.973$ p=0.174	
Çalışma Durumu				
Ücretli aylık çalışan	42	68.9	18	54.5
Kendi hesabına	14	22.9	12	36.5
Diğer	5	8.2	3	9.0
	$\chi^2=5.779$ p=0.328		$\chi^2=5.991$ p=0.307	
Çocuk sayısı				
	0 (0-4)**		1 (0-3)**	
Hiç çocuğu olmayan	38	62.3	12	36.4
1	13	21.3	6	18.2
2	7	11.5	11	33.3
3 ve üstü	3	4.9	4	12.1
	MWU=241.5 p=0.021		MWU=335.0 p=0.685	
Yöntem kullanım süresi (ay)				
	72(2-300)**		84 (6-420)**	
0-24	15	24.6	8	24.2
25-72	16	26.3	8	24.2
73 ve üstü	30	49.1	17	51.6
	MWU=1338.5 p=0.553		MWU=1041.0 p=0.187	

* Sütun yüzdesi

**ortanca (en küçük değer- en büyük değer)

Kondom yöntemi kullanan katılımcıların kondom kullanmayanlara göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha genç yaş gruplarında yer aldığı belirlenmiştir. Katılımcıların halen kondom yöntemini kullanmaları ile medeni durumları, çocuk sayıları ve öğrenim durumları arasında da istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmiştir. Hiç evlenmemiş ve eğitimi yüksek olan

kişiler arasında kondom kullanımı daha fazladır. Kondom kullanmayanlar daha fazla sayıda çocuk sahibidir (Tablo 4). Tek değişkenli analizlerde kondom kullanımına etki ettiği tespit edilen yaş, medeni durum, çocuk sayısı, öğrenim durumu bağımsız değişkenlerinin birbirine olan etkilerini değerlendirmek amacıyla Lojistik Regresyon analizi yapılmıştır (Tablo 5).

Tablo 5. Halen kondom kullanımına etki eden faktörlerin çoklu analizle değerlendirilmesi

	B kat sayısı	Standart Hata	Odds Ratio	95% Güven Aralığı		p
Yaş grupları						
20-34 (Referans Grup)						
35-44 (1)	-0.134	0.393	0.875	0.405	1.892	0.734
45+ (2)	-1.007	0.46	0.365	0.148	0.899	0.028*
Öğrenim Durumu						
İlkokul (Referans Grup)						
Ortaokul (1)	0.686	0.924	1.986	0.325	12.146	0.458
Lise (2)	0.486	0.784	1.631	0.351	7.585	0.533
Üniversite/Yüksekokul (3)	1.556	0.663	4.742	1.294	17.378	0.019
Sabit	-1.482	0.68	0.227			0.029

İlk basamakta dahil edilen değişkenler: yaş, çocuk sayısı, medeni durum ve öğrenim durumudur R2 = 0.985 (Hosmer & Lemeshow), 0.11 (Cox & Snell), 0.15 (Nagelkerke), Model χ^2 (5) = 19.864, p=0.01; *p < 0.05

Lojistik Regresyon analizi sonucunda halen kondom kullanma olasılığı 20-34 yaş grubundaki bireylerde 45 yaş ve üzerine göre 2.74 kat (%95 GA 1.11-6.76), üniversite mezunlarında ilkokul mezunlarına göre 4.75 kat (%95 GA 1.29-17.38) daha fazladır.

Kondom kullanımını yöntemin kullanım süresi (MWU= 1338.500 p=0.553) ve kullanıcıların bu yöntemin kullanımını kolay bulmaları ($\chi^2=1.628$ ve p=0.22) etkilememektedir. Kondom kullananların %82'si (n=50) kullandıkları yöntemden memnundur. Kondom kullanma kararını %70.5 (n=43) oranında çiftler birlikte

vermektedir. Katılımcıların geri çekme yöntemini kullanmaları ile yaş, medeni durum, öğrenim düzeyleri, aylık toplam gelirleri ve çalışma durumları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Ortalama çocuk sayıları arasında da anlamlı farklılık saptanmamıştır (MWU=335.00 ve p=0.685).

Katılımcılardan halen geri çekme yöntemini kullananlar bu yöntemi kullanmayanlara göre daha sık olarak bu yöntemin kullanımını daha kolay bulduklarını belirtmektedirler ($\chi^2=7.401$ ve p=0.007). Halen geri çekme yöntemi ile

korunanların yaklaşık yarısı 72 aydan uzun süredir bu yöntemi kullanmaktadır (Tablo 4). Geri çekme kullananların %67.7'si (n=22) kullandıkları yöntemden memnundur. Bu yöntemi kendisi tercih ettiğini belirtenlerin oranı %18.2 (n=6); cinsel eşi birlikte karar verdiklerini belirtenlerin oranı ise %78.8' (n=26)'dir.

Halen herhangi bir gebelikten koruyucu yöntem kullananların geri çekme yöntemini gebeliği önlemede güvenilir bulma durumu sorulduğunda katılımcıların %69.4'ü (n=74) geri çekme yöntemini güvenilir bulmadığını belirtmiştir. Bu soruya bilmiyorum cevabını verenler %13 (n=14) oranındadır. Halen 171 katılımcının 22'si (%12.9'u) oral kontraseptif, RİA ve enjektabl hormonal yöntemlerle korunduklarını belirtmektedirler. Halen gebelikten koruyucu yöntem kullanmakta olanlar (n=108), kondom kullandıklarında eczane veya market gibi yerlerden ücret karşılığı (%89.8), kamu sağlık kuruluşlarından

ücretsiz olarak (%1.9) veya diğer yerlerden (%0.9) temin etmektedir.

Tüm katılımcıların kondom kullanımına yönelik tutum, davranış ve algılarını belirlemek için hazırlanmış Likert tipi sorulara verdikleri cevaplar Tablo 6'da görülmektedir. Yöntem kullanımından bağımsız olarak "marketten eczaneden kondom almaya utanırım" diyenler yaklaşık her dört katılımcıdan birini oluşturmaktadır. Katılımcıların yaklaşık yarısı da "Kondom kullanmak cinsel hazzı azaltır" düşüncesine sahiptir. Halen kondom yöntemini kullananların %77'sinin market veya eczaneden kondom alma ile ilgili çekingenlikleri yoktur. Halen kondom yöntemini kullananların %55'i eğer tercih hakları olsaydı kondom kullanmayacağını belirtmiş ve %75'i ise birden çok eş yoksa dahi kondom kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Halen kondom yöntemini kullananların %55'i kondom kullanmanın cinsel hazzı azalttığını düşünmektedirler.

Tablo 6. Katılımcıların kondom kullanımına yönelik tutum, davranış ve algıları (n=171) (yüzde*)

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Fikrim Yok
Marketten eczaneden kondom almaya utanırım	2.3	21.6	6.4	57.3	8.2	4.1
Eğer tercih hakları olsaydı erkekler kondom kullanmazdı	4.7	50.3	11.7	18.1	1.2	14.0
Birden çok eş yoksa kondom kullanmaya gerek yoktur	2.3	29.2	6.4	48.5	5.8	7.6
Kondom kullanmak cinsel hazzı azaltır	11.7	42.1	12.9	17.5	1.2	14.6

*Satır yüzdesi

Tartışma

Kesitsel tipte tasarlanan bu araştırmada hesaplanan örneklem büyüklüğünün %64.7'sine ulaşılmıştır. Bu araştırmaya katılan erkeklerin yaş ortalamaları 38.18±10.64'dür. Araştırmaya katılmayı reddeden kişiler kabul edenlerle yaş açısından karşılaştırıldığında, yaş dağılımları benzer olarak bulunmuştur.

Türkiye genelini yansıtan TNSA 2013 örnekleminde yer alan hane halklarındaki erkeklerin %84'ü ilkököl veya üzerini tamamlamıştır.⁶ Araştırmamıza katılan erkeklerin eğitim durumları incelendiğinde %62.6 gibi büyük çoğunluğu ise üniversite/yükseköğretim mezunudur. Erkeklerle yapılan diğer çalışmalarla ve TNSA verileriyle kıyaslandığında örneklemindeki erkeklerin eğitim seviyesi daha yüksektir.^{7,9,11} Bu bulgu eğitim seviyesi yüksek olan erkeklerin araştırmaya katılmayı daha fazla kabul ettiği şeklinde de yorumlanabilir. Ancak araştırmayı katılmayı reddedenlerin eğitim durumlarını belirleyemediğimiz için bu öngörü geçerli olmayabilir.

Türkiye İstatistik Kurumu (Eylül 2016) verilerine göre 15-64 yaş grubunda işsizlik oranı %10.4 olarak belirlenmiştir.¹² Çalışma durumu ve aylık gelir açısından bu araştırmanın katılımcı grubunun ortalama gelir durumunun Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu düşünülebilir.^{13,14} Katılımcıların eğitim seviyesi yüksektir ve eğitim seviyeleri yükseldikçe aylık gelirleri artış göstermektedir. Örneğimizin sosyo-ekonomik durumunu yansıtan bu sonuçlar kendi evreni olan metropol kentin Beyoğlu ilçesi ile ilgili ipuçları verebilir.

Araştırmamızda görüşme yapılan erkeklerin tamamına yakını en az bir gebelikten korunma yöntemini duymuş veya bilmektedir. En çok bilinen beş yöntem arasında erkek kondomu, oral kontraseptif haplar, geri çekme, rahim içi araç ve takvim yöntemi yer almaktadır. İmplant, diyafram, köpük, jel, fitil, vajinal halka en az bilinen yöntemlerdir. Gebelikten korunma yöntemlerini herhangi bir dönemde kullanmış olma durumlarına bakıldığında, en sık kullanılan modern yöntemin erkek kondomu, en çok kullanılan geleneksel

yöntemin ise geri çekme olduğu belirlenmiştir.

En çok bilinen yöntemler yönünden çalışma bulgularımız diğer çalışmalar ve TNSA (2013) bulguları ile benzer sonuçlar göstermektedir.^{6,7,9,15,16} Bu çalışmada takvim yöntemini bilme sıklığı TNSA (2013) verileri ile karşılaştırıldığında belirgin derecede yüksek çıkarken, tüp ligasyonu yöntemini bilme sıklığı TNSA (2013) verilerine göre daha düşük çıkmıştır. En az bilinen yöntemlerden implant Altay ve Gönener'in (2009), Gılıç ve ark.nın (2009) çalışmaları ile benzerdir.^{7,15} Vajinal halka ise TNSA (2013) verilerine benzer şekilde en az bilinen yöntemdir. Bununla beraber en az bilinen gebelikten korunma yöntemlerinin bilme sıklığı araştırmamızda diğer araştırmalara göre daha yüksek bulunmuştur. Araştırma grubumuzun eğitim seviyeleri ve ortalama gelir seviyelerinin yüksekliği yöntem bilme oranına pozitif yönde etki etmiş olabilir.

En fazla kullanılan yöntemler açısından çalışma bulgularımız diğer araştırma verileri ile benzerlik göstermekle beraber bu yöntemlerin kullanılmış olma oranı da araştırmamızda daha yüksek bulunmuştur.^{6,7,9,15} Araştırmamızda en fazla kullanılan olan yöntemin kondom ve geri çekme olması erkeklerin yöntem kullanımı konusunda sorumluluk almış olduklarını göstermektedir. Ancak vazektomi yaptırmış katılımcı yoktur. Bu çalışma grubumuzun eğitim seviyesinin yüksek olması ve evlenmemiş erkek oranının fazla olması yüksek sıklıkta kondom kullanımına etken olarak gösterebilir.

Araştırma sırasında gebelikten korunma yöntemlerinin kullanımı erkekler ve eşleri için %63.2 oranında bulunmuştur. Bu bulgu Özdener (2006), Depe ve Erenel (2006), Altay ve Gönener'in (2009) ve Aktoprak'ın (2012) çalışmalarında belirlenen halen herhangi bir yöntem kullanan erkeklerin oranına göre farklı ve daha fazladır.^{7,9,11,16} Araştırma bulgumuz halen herhangi bir yöntem kullanma oranı açısından Akın ve ark.nın (2006) ve TNSA 2013 çalışmalarına benzerlik göstermektedir.^{6,17} Araştırma grubumuzdaki evlenmemiş erkeklerin oranının bu çalışmalardan farklı olarak yüksek olduğu

göz önüne alındığında, halen herhangi bir gebelikten korunma yöntemi kullanımının, özellikle kondom kullanımının daha yüksek olması cinsel yolla bulaşan enfeksiyon kaygısının da etkisiyle olabileceği şeklinde açıklanabilir.

Araştırmamızdaki erkeklerin halen en sık kullandıkları yöntem erkek kondomudur; bunu geri çekme, cinsel eşlerinin kullandığı RİA ve oral kontraseptifler takip etmektedir. Halen kullanılan yöntem sıralaması yönünden araştırma bulgumuz TNSA 2013 verilerine yakındır. TNSA 2013 verilerine göre evli kadınlar ve eşleri tarafından en çok kullanıldığı bildirilen modern yöntemler RİA (%16.8) ve kondomdur (%15.8). Araştırmamızda kondom kullanma sıklığının Türkiye genelinden yüksek oranda bulunması, araştırmanın yapıldığı yerin İstanbul Beyoğlu İlçesi Cihangir semti olması ve katılımcıların eğitim durumunun yüksekliğine bağlı olabilir. Cihangir semti Beyoğlu İlçesi özelinde kendine özgü kültürel mikroklima içeren ve farklılıklar barındıran, örneğin sinema ve tiyatro camiasından insanların ve Avrupa ülkelerinden gelen turistlerin barınma ve eğlence mekanı olarak rahatlıkla tercih edebildikleri, sanat ve eğlence yönünden gelişkin düzeyde olan bir semt karakteri sergilemektedir.

Dünya genelinde ve bazı Avrupa ülkelerinde gebelikten korunma yöntemlerinin kullanım sıklığına bakıldığında, araştırma grubumuzdaki erkeklerin kondom ve geri çekme yöntemlerini kullanma oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.¹⁸ Geri çekme uygulamasının gebelikten korunmak için ikinci sıklıkta kullanılan yöntem olması, Türkiye için kontraseptif diğer yöntemlerin kullanımının yasal olmadığı yıllardan gelen ve hala önemini koruyan tarihi bir bulgudur.¹⁹ Vazektomi kullanımı açısından araştırma grubumuzdaki erkeklerin dünya genelinden ve az gelişmiş ülkelerden de daha düşük bir oranda vazektomi hakkında bilgi sahibi olması ve yöntemi uygulamaması, bu yöntemle ilgili hizmet eksikliğinden olabilir. İngiltere’de vazektomi erkekler arasında %21.0 oranında sık kullanılan bir yöntemdir. Avrupa ülkelerinde ise vazektomi kullanım oranı ortalama olarak daha düşük ve

%3.3’tür. Araştırmamızdaki erkeklerin vazektomi hakkında bilgisizlikleri, ataerkil toplumsal yapının yöntemle ilişkin önyargılarına bağlı olabilir ve kullanımın az olması böyle açıklanabilir.^{6,18} Vazektomi yönteminin kullanılmaması ve az bilinmesi bu araştırmadaki erkeklerin bekar ve ileride çocuk sahibi olmak isteyebilecekleri ile ilişkili olabilir. Ancak temel gerekçenin ülkemizde vazektominin artık hiçbir resmi sağlık kurumunda yapılmıyor olması ve böyle olunca da bilginin de az olmasının bekleneceği şeklinde yorumlamak daha doğru olabilecektir.

Çalışmamızda en sıklıkla kullanılan yöntemlerin ilk iki sırasında erkeklerin kullandıkları kondom ve geri çekme yöntemlerinin olması gebelikten korunma sorumluluğuna erkeklerin katılımlarının olduğunu göstermesi açısından olumlu ve önemli bir sonuçtur. Toplumsal cinsiyet açısından irdelendiğinde eğitilmiş ve yüksek gelirli bu grupta geri çekmenin yüksek oranda kullanılıyor olması sadece erkeğin tercihi olmayabileceğini de düşündürmektedir. Araştırma esnasında bazı katılımcılar geri çekme yöntemini eşleriyle birlikte karar vererek tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla geri çekme yöntem tercihinin her zaman sadece erkeğin isteğiyle kullanılan bir yöntem olmadığı söylenebilir. Bu konuda yapılan niteliksel bir araştırmada, geri çekme yöntemini başarı ile kullananların yöntemden memnun oldukları belirlenmiştir.¹⁹ Kondom kullanımının eşleri ile aralarındaki duygusal bağı kötü yönde etkilediği nedenini ileri süren katılımcılar, bu araştırma grubu özelinde erkeklerin cinselliğe tek taraflı bakmadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Yapılan araştırmalarda bireylerin gebelikten korunma yöntemlerini kullanma durumları; yaş, öğrenim durumu gibi faktörlerin yanında medeni durumları, sahip olunan çocuk sayısı, gebelikten korunma yöntemleri hakkında bilgi alma ve yöntem seçimine eşleri ile birlikte karar verme gibi birçok faktörden etkilendiği ifade edilmektedir.^{5,17,20} Çalışmamızda kondom kullanan erkeklerin yaş ortalamalarının daha düşük bulunması genç yaşta olanların kondom kullanımına daha yatkın olduğunu

göstermektedir. Bu konuda yapılmış çalışmalar da bunu desteklemektedir.²¹ Ayrıca çalışmamızda hiç evlenmemiş olmak, genç yaş ve eğitim seviyesi yüksekliği de kondom kullanımını artıran diğer faktörlerdir.

Çalışmamızda modern yöntemlerden halen kondom kullanımını etkileyen bir diğer faktör sahip olunan çocuk sayısıdır. Kondom kullananların ortalama çocuk sayılarının daha az olduğu saptanmıştır. Akın ve ark.nın (2006) çalışmasında ise yaşayan çocuk sayısının artmasının, herhangi bir gebelikten korunma yöntemi kullanımını artırdığı saptanmıştır.

Çalışmamızda geleneksel yöntemlerden halen geri çekme kullanımını yaş, medeni durum, eğitim seviyesi, gelir durumu ve sahip olunan çocuk sayısı gibi faktörlerden etkilenmediğinin saptanması, yöntemin genelde tercih edilen bir uygulama olduğunu düşündürülebilir.

Bu çalışmada erkeklerin %67.6 gibi büyük bir kısmı halen kullandığı yöntem seçimine eşleri ile birlikte karar vermeleri, gebelikten korunma yöntemlerinin kullanılmasını olumlu etkileyen bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Gebelikten korunma konusunda erkeğin daha fazla sorumluluk alması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmada da etkili bir bulgudur. Çalışmamızda evlilerin oranının az olması ve bu erkeklerin sadece cinsel aktif oldukları zamanlarda yöntem kullanmaları, eşleriyle yöntem kullanımı konusunda önceden birlikte karar verme ve plan yapma oranını azaltan bir etken olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmamızdaki katılımcıların cinsel konularda, gebelikten korunma yöntemleri ve üreme sağlığı için başvurdukları bilgi kaynaklarının başında internet olmasına rağmen en güvenilir buldukları bilgi kaynağı olarak (%83.6) sağlık personelinin belirttiktedirler. Günümüzde sanal bilgi edinme imkanı artmış ve kullanılıyor olsa da, erkeklerin güvenilir bilgiye ulaşmak için sağlık çalışanlarına ihtiyaç ve güven duyduklarını göstermektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, erkeklerin üreme sağlığı hizmeti almak için sağlık kurumlarına başvurmaları halinde, cinsel konularda bilgi

alma ve yöntem danışmanlığı ihtiyaçlarını doğrudan karşılayacak birimlere erişimlerinin sağlanmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada erkeklerin halen kullandıkları gebelikten korunma yöntemini tercih nedenleri olarak etkin koruma sağlaması, kullanımının kolay olması ve yan etkisinin az olması öne çıkmaktadır. Diğer bazı araştırmalarda da tercih nedenleri araştırma bulgularımız ile benzerdir.^{22,23}

Araştırma sırasında yöntem kullanan erkeklerin %69.4'ü gibi yüksek bir oranının geri çekmeyi güvenilir bulmadıkları saptanmıştır. Halen geri çekme kullananların ise %60.6 sının güvenilir bulmaması karşılanmamış gereksinimi ortaya koymaktadır. Erkeklerin %17.6'sının geri çekmeyi güvenilir bulması ve %13'ünün 'bilmiyorum' şeklinde ifade etmeleri geleneksel gebelikten korunma yöntemleri hakkında bilgi eksikliğini ortaya koymaktadır.

Araştırmamızda erkeklere kondom kullanımına yönelik tutum, davranış ve algılarını değerlendiren bulgularda, katılımcıların %57'sinin marketten veya eczaneden kondom almakta sıkıntı duymadıklarını belirlemiştir. İnsanların cinsellikle ilişkili davranışlarında toplumsal örf ve adetler, ön yargılar, tabular ve din kuralları geniş ölçüde egemen olmaktadır.²⁴ Bu yönden bakıldığında erkeklerin büyük oranının kondomu market veya eczaneden rahat bir şekilde alabildiklerini ifade etmeleri önemlidir. Ancak katılımcıların yaklaşık %24'ü kondom almakta utangaç davranacaklarını belirtmişlerdir.

Kondoma alternatif bir erkek gebelikten korunma yöntemi olabileceği katılımcıya açıklanarak 'Eğer tercih hakları olsaydı erkeklerin çoğu kondom kullanmazdı' önerisini erkeklerin %50.3'ünün 'katılıyorum' şeklinde onaylamaları, erkeklerin kondom kullanımına yönelik olumlu bir tutum içerisinde olmadıklarını göstermiş olabilir.

Araştırmamızda 'Kişinin birden çok eşi yoksa kondom kullanmasına gerek yoktur' yargısına erkeklerin %31.5'i katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum şeklinde ifade

etmişlerdir. Bu bulgu araştırmamızdaki erkeklerin azımsanmayacak oranının kondomu gebelikten korunma yöntemi olarak kullanmasının yanı sıra, cinsel yolla bulaşan hastalık riskleri durumunda da kullanılması gereken bir korunma yöntemi olarak gördüklerini ortaya koyması açısından önemlidir.

Araştırmamızda 'kondom kullanmak cinsel hazzı azaltır' yargısına erkeklerin %53.8'i katılıyor ve kesinlikle katılıyor cevabını vermişlerdir. Erkeklerin kondom kullanımına olumsuz etki edebilmesi açısından kondomun cinsel ilişki anında kullanılması gereği, göz önüne alınacak en önemli faktör olduğu söylenebilir.

Sonuç

Erkeklerin gebelikten korunma yöntem bilgileri sınırlıdır. Genç ve yüksek eğitilmiş olan bu grup kondom kullanımı yüksek olmasına rağmen kondomla ilgili mitleri yoğun olarak belirtmektedir. Geri çekme kullananlarda yöntem güvenmedikleri halde kullanımı devam ettirme söz konusudur. Erkeklerin, gebelikten korunma yöntemlerinin tümü hakkında eğitim, danışmanlık ve hizmet sunumuna gereksinimleri vardır. Erkekler yöntemlerle ilgili bilgilerini sağlık kurumlarından değil internet kaynakları üzerinden öğrendiğini söylediler de bunun yerine sağlık personelinin bilgilenmeyi tercih ettiklerini belirtmektedirler. Bu nedenle sağlık çalışanları gebelikten korunma yöntemi danışmanlığı hizmeti verirken konuyu kadınlarla sınırlı tutmamalı, olabildiği her durumda, eşlerini de bu sürece davet edip danışmanlığı birlikte vermelidir. Ayrıca Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması hizmeti veren kurumların ve Aile Sağlığı Merkezleri gibi sık başvuru yapılan birimlerde sağlık çalışanlarının erkeklere de üreme sağlığı danışmanlığı verilmesine yönelik algıları güçlendirilmelidir. Bu birimlerde erkek korunma yöntemleri için de danışmanlık ve eğitim hizmetleri (örneğin kondom kullanımı, geri çekme ve vazektomi hakkında bilgi ve uygulamalar) yapılmalıdır.

Yazar katkısı: MK, çalışmanın fikir aşaması, planlanması, verilerin sahada toplanması, verilerin kaydının yapılması, verilerin istatistiki analizi, makalenin yazılması gibi aşamalarında aktif olarak rol almıştır. NÖ, çalışmanın fikir aşaması, planlanması, verilerin kaydının yapılması, verilerin istatistiki analizi, makalenin yazılması gibi aşamalarında danışman öğretim üyesi olarak görev almıştır.

Çıkar çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal destek: Bu çalışmanın hiçbir aşamasında herhangi bir kurum, kuruluş veya şahsi bir maddi destek alınmamıştır.

Kaynaklar

1. Akın A. Aile planlamasından üreme sağlığına geçiş. *Aktüel Tıp Dergisi*. 2001;6(1):4-8.
2. Bulut A, Çokar M. Cinsel Sağlık Bilgileri Eğitimi Öğretmen El Kitabı. İstanbul: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, 2006.
3. Birleşmiş Milletler. Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansında Kabul Edilen Eylem Planı 1994. Ankara: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu yayını, 1994.
4. Özcebe H, Akın A. Kadın-erkek Eşitsizliği ve Erkeklerin Üreme Sağlığına Katılımı: 3. Uluslararası Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Kongre Kitabı. Ankara: Bayt yayıncılık. 2003. p 85-89.
5. Kitiş Y, Bilgili N, Karaçam Z. Gülveren Sağlık Ocağı Bölgesinde Yaşayan Erkeklerin Aile Planlamasına İlişkin Görüşleri ve Karara Katılma Durumları. *Sağlık ve Toplum Dergisi*. 2004;14(1):56-66.
6. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2013. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK; 2014. Erişim adresi ve tarihi: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2013/rapor/TNSA_2013_ana_rapor.pdf.07.12.2018.

7. Altay B, Gönener D. Evli Erkeklerin Aile Planlaması Yöntemlerini Bilme ve Kullanma Durumları ve Etkileyen Faktörler. *Fırat Tıp Dergisi*. 2009;14(1):56-64.
8. Helmer, J.F. Men's involvement in family planning. *Reproductive Health Matters*. 1996;4(7):146-54.
9. Özden N. Solaklı Sağlık Ocağı Bölgesinde Evli Erkeklerin Üreme Sağlığı Konusundaki Bilgi Düzeyleri, Roller ve Gereksinimlerinin Araştırılması. Çukurova Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Tıpta Uzmanlık Tezi, Adana, 2006.
10. Yazganoglu KD, Özarmagan G, Tozeren A, Özgülnar N. Üniversite Öğrencilerinin Cinsel Yolla Bulasan Enfeksiyonlar Hakkında Bilgi, Tutum ve Davranışları/Knowledge, Behavior and Attitudes of University Students toward Sexually Transmitted Infections. *Turkderm*. 2012;46(1): 20-25.
11. Depe Y, Erenel A. Erkeklerin aile planlamasına ilişkin görüş ve davranışları. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*. 2006;10(3):29-36.
12. TÜİK. İşgücü İstatistikleri, Haziran 2016. Erişim adresi ve tarihi http://www.tuik.gov.tr/OncekiHBar_ama.do.07.10.2016.
13. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Asgari Ücret, 2016. Erişim adresi ve tarihi: <http://www.csgeb.gov.tr/home/Contents/Istatistikler/AsgariUcret>. 07.10.2016.
14. TÜİK. Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2015. Erişim adresi ve tarihi: http://www.tuik.gov.tr/OncekiHBar_ama.do. 07.10.2016
15. Gılıç E, Ceyhan O, Özer A. Niğde Doğumevinde Doğum Yapan Kadınların Aile Planlaması Konusundaki Bilgi Tutum ve Davranışları. *Fırat Tıp Dergisi*. 2009;14(4):237-41.
16. Aktoprak M. Evli kadınlar ve Eşlerinin Aile Planlamasına Yönelik Tutumları ve İlişkili Faktörler. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2012. Erişim adresi ve tarihi: <http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1288/316860.pdf?sequence=1.0> 7.12.2018.
17. Akın L, Özaydın N, Aslan D. Türkiye'de Evli Erkeklerin Aile Planlaması Yöntemlerini Kullanmalarını Etkileyen Faktörler. *Gülhane Tıp Dergisi*. 2006;48(2):63-9.
18. United Nations . Trends in Contraceptive Use Worldwide. New York: United Nations, Department of Economic and Social Affairs; 2015. Erişim adresi ve tarihi: <http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/family/trendsContraceptiveUse2015Report.pdf>. 15.10.2016.
19. Ortaylı N, Bulut A, Özüğurlu M, Çokar M. Why withdrawal? Why not withdrawal? Men's perspectives. *Reproductive Health Matters*. 2005;13(25):164-73
20. Uskun E, Öztürk M, Kişioğlu A, Çakmak A. Isparta'da Çalışan Kadınların Kontraseptif Kullanımı ve Bu Durumu Etkileyen Faktörler. *Sağlık ve Toplum*. 2001;11(4):56-61.
21. Pinkerton SD, Dyatlov RV, DiFranceisco W, Benotsch EG, Smirnova TS, Dudko VY, et al. HIV/AIDS knowledge and attitudes of STD clinic attendees in St. Petersburg, Russia. *AIDS and Behavior*. 2003;7(3):221-8.
22. Mayda AS, Arslan İ, Bozkurt T, Dedeli HB, Özkan İ, Özlem M. Düzce İli Kalıcı Konutlar Bölgesinde 15-49 Yaş Arası Kadınlarda Yöntem Kullanma Oranları ve Tercih Nedenleri. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*. 2005;4(5):265-79.
23. Tanrıverdi G, Özkan A, Şenveli S. Çanakkale'deki Kadınların Aile

Planlaması Yöntemlerini Tercih Nedenleri. Fırat Tıp Dergisi. 2008;13(4):251-4.

Civil B, Yıldız H. Erkek Öğrencilerin Cinsel Deneyimleri ve Toplumdaki Cinsel Tabulara Yönelik Görüşleri. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi. 2010;3(2):58-64.